

Kunsten, arbejdet og dovenskaben

Kunst. Et spøgelse går gennem verden, arbejdets spøgelse. Det findes overalt, og alligevel er det som om arbejdet er ved at forsvinde. Dette spøgelse har besat den menneskelige tilværelse i et omfang, der ifølge kunstteoretiker Bojana Kunst har bragt både kunsten og politikken i en hidtil uset krise.

ALEXANDER CARNERA
Skribent, København.

Kunstneren er, strengt taget, den eneste «arbejder» tilbage i det arbejdende samfund.
Hannah Arendt

Kunst er menneskets evne til at tænke i den grad den tilbyder rum for forståelse, et billede af livet, som ikke er forbundet med nytte og midler, men også er en værdi i sig selv. I dag lever vi i en tid hvor kreativitet og behovet for uophørlig aktivitet styrer både markedet og politikken. Med det resultat at kreativiteten ikke længere er frisættende. Kunsten smelter i dag sammen med det ustoppelige krav om at skulle være produktiv. Kunstneren er blevet producent, i betydning en selvleder der kun overlever ved konstant at skulle gøre sig selv synlig.

I bogen *The Artist at Work*, ser Bojana Kunst, professor i filosofi og performancekunst ved Universitetet i Giessen, en linje fra avantgardens lange skuffelse over kapitalismens succes med at forvandle kritisk kunst til nydelsessyg underholdning til vore dages kunstnere der i apati ender som kreative entreprenører. I bogen udforsker hun hvordan de kunstneriske og politiske processer slynger sig omkring hinanden, og forsøger at gentænke kunstneres måde at arbejde på.

Samtidens kapitalisme, det moderne arbejdsliv og de performative måder at producere på, har grundlæggende ændret kunstens autonomi. De tidligere grænser mellem kunst og liv synes ophævet, men ifølge Bojana Kunst må kunsten, for igen at kunne påvirke det sociale liv, sikre sin autonomi. *The Artist at Work* er, trods sin fokusering på performancekunst, i ligeså høj grad et bidrag til at forstå det moderne arbejdsliv. Bojana Kunst har som mange andre læst Michel Foucault og et væld af andre populære samfundsfilosoffer. Men, bogen skiller sig ud fra andre bøger om moderne arbejdsliv ved ikke at begrænse sig til et rent beskrivende samfundsdiagnostisk niveau, men betone den økonomiske ulighed og humane elendighed.

GØR DIG SYNLIG

Når vi i dag skal tale om arbejde, bør vi tale om «produktion af subjektivitet», ifølge Bojana Kunst. Inspireret af den fransk-italienske sociolog Maurizio Lazzarato hævder hun at vi er forblændet

af det moderne arbejdslivets immaterielle fetich, alt det som har at gøre med viden, rådgivning, selvledelse og kreativitet. Alle disse positive ord leder os væk fra det egentlige problem: at det først og fremmest er os selv – subjektet – der indgår i al vareproduktion. Subjektet er den egentlige vare og dets «unikke egenskaber» standardiseres som aldrig før. Og kunsten følger trop: Produktionen af subjektivitet er rykket ind i kunstens centrum.

Kunstneren fusionerer sin kreativitet med det sociale felt, netværket og de performative affekter og påvirkninger. Kunstneren er på få årtier kommet til at ligne den almindelige vidensarbejder der sysler med forskning, kommunikation og organisationsudvikling. Den enkelte er kommet i centrum og dog har den enkelte netop en følelse af ikke at kunne ændre på noget som helst. «Årsagen til denne følelse af afmagt er menneskets konfrontation med en brutal intensivering af individualiseringsprocesser, en produktion af subjektivitet,» skriver Bojana Kunst. Kravet om konstant aktivitet, synlighed og produktion falder sammen med forbrugets acceleration, der handler om at holde sig selv og de altid mange muligheder ved lige. Resultatet er «illusionen om en endeløs transformation, men en transformation uden negativitet – et standardiseret subjekt». Produktion og forbrug falder sammen: Arbejde som lønarbejde stiller i dag krav om at arbejderne performer sig selv, bekender sine behov, ambitioner, drømme, problemer, sygdom – overfor kollegaer, ledere, sociale venner, aftagere.

Men selvledelse er i dag blevet et andet ord for selvkontrol, mener Kunst. Og bag den igen ligger der et rent økonomisk motiv, om at faste stillinger og et trykt arbejdsliv tilhører fortiden, noget man dækker over med en ideologi om at være sin egen (u)lykkes smed. Behovet for at gøre opmærksom på sig selv på synlighedens betingelser er så dybt internaliseret at vi ikke føler det som et resultat af magtens undertrykkelse. Vi bilder os ind at denne selvperformance viser hvem vi virkelig er. «Vi er subjekter for hvem noget hele tiden kan opdages. Også kaldet det fleksible menneske,» ifølge Bojana Kunst.

Den professionelle arbejdetik hos Weber erstattes af professionel nydelse: Du skal nyde din professionelle rolle, du skal konstant kommunikere, være fleksibel, afslappet og samtidig skamløs i

den performative idérigdom og udstillelse. Arbejdslivets krav om selvperformance har skabt et skamløst forbrug der driver os til konstant at gå ind i os selv. Men, «at gå ind i os selv producerer intet af værdi,» påpeger Kunst. Kunstlivet følger trop: For at etablere sin markedsværdi excellerer den i en nydelseskultur der sletter al skam – og dermed al kritik.

I 2011 bad Los Angeles Museum kunstneren Marina Abramovic om at sørge for museets årlige gala, der samler donorer

«Vi skal sende signaler rundt i systemet om at noget sker.»

CHEFEN I ET DANSK MINISTERIUM

og kendte navne. 200 kunstnere tog imod Abramovics invitation til at performe begivenheden. Kunstnerne skulle enten ligge nøgne og stumme på et roterende bord i fire timer, eller have deres hoved stikkende op gennem et hul i et bord og forsøge at få øjekontakt med gæsterne der tog mad fra bordet. Skamløsheden og undertrykkelsen af de velvillige kunstnere som i dag vil gøre hvad som helst for at kunne få et lille skub i deres karriere, viser ifølge Kunst at kunstnerne har mistet kontakten med den offentlige sfære. «Vi arbejder med vores sprog, vores fantasi og kreative evner, men ikke på en måde der vil føre til ændringer i den offentlige sfære. Performancearbejderen er stærkt apolitiseret; vores evner er blevet adskilt fra deres praktiske og sociale kontekster.» Både arbejderne og kunstneren bidrager til værdiskabningen, men uden at være i stand til at gøre opmærksom på selve værdispørgsmålet.

DET SOCIALE TYRANNI

Begivenhedens kerne er det sociale arbejde. «Du skal skabe relationer,» lyder det i både arbejdsliv og kunst. Vidensdeling og teamwork udlægges som selve kongevejen til at producere værdi. Medarbejderen ser ikke bagom medarbejderkulturens sociale ideologi, det sted hvor pengene kommer ind. Men det sociale lim er blevet et klæbrigt klistet, en «fetichering af relationer og medbestemmelse». Samarbejde er blevet en signalværdi i sig selv. Enhver job-samtale er rettet mod at du skal elske «din

familie» – dine kollegaer. Indholdet kommer i anden række. Vi bliver afhængige af konstant kommunikation. Konsekvensen er at vi lever i det den italienske filosof Paolo Virno kalder «en ikke-offentlig offentlig sfære.» Arbejdsliv og kunst lever af signalværdier der handler om at «få noget til at ske». En konstant selvforførelse af pseudoaktiviteter dominerer de fleste kommunikationsprægede arbejdspladser lige fra virksomheder over forvaltninger og universiteter til kreative miljøer. Mødekulturen er blevet fetich. «Møder er noget der umuliggør liv, det er formålet med møder,» skriver Giorgio Agamben.

I universitetsverdenen er kommunikation omkring konferencer og begivenheder vigtigere end substansen og den aktuelle effekt. Som regel er det kun arrangørerne og deres venner der møder op. Statsforvaltningen bruger i dag millioner af kroner på eksterne kommunikationskonsulenter til en meget høj hyre. En ven af mig, der var ansat i et dansk ministerium, spurgte chefen om hvorfor man fortsætter med at bruge så mange penge på noget der ikke er det halve værd, og fik svaret: Vi skal sende signaler rundt i systemet om at noget sker. Pseudoaktiviteten breder sig når alt handler om synliggørelse og kommunikation. Konsekvensen er at vi mister sans for kvalitet i kerneydelserne, værdispørgsmål undgås, modsætninger slettes. Kunsten selv bliver det Bojana Kunst, med Chantal Mouffe, kalder en «øjebliksregistrering af moral» uden at kaste lys over de sociale uligheder og modsætninger. Megen såkaldt social kunst hører til her, blandt andet den franske kunstkurator Nicolas Bourriaud, som ifølge Bojana Kunst skaber en «fetichering af åbne procedurer og transparente relationer som igen udgør kernen af postfordismens ændrede forståelse af arbejde og produktion».

Filmen *Museum Songspiel: The Netherlands 20XX* (2011) av kunstnerkollektivet Chto delat? udstiller denne magtesløshed og berøringsangst: En gruppe flygtninge har søgt tilflugt på Van Abbe Museum i Eindhoven. Presset af journalister der får nys om sagen, foreslår en kunstner der allerede er i gang med en udstilling at integrere flygtningene i et performancekunstværk. Udstillingen bekræfter museets revolutionære ånd til alles tilfredsstillelse, den følgende dag